

Højgaards historie

Højgaards ældste historie er vævet sammen af to tidligere domkirkegårdes historie: Den senere **matr.nr. 19**, som lå øst for Kærvej, og **matr.nr. 18**, som lå vest for Tingvej.

Matr.nr. 19

1. Nicolai Jensen

Den ældste, kendte fæstebonde på den senere matr.nr. 19 hed **Nicolai Jensen**. I 1771 fik han og hans kone, Karen Nielsdatter, datteren **Sara Nicolaisdatter**. Ved dåben den 26. maj 1771 blev hun båret af degnen, Peder Jensen Egeløvs unge datter og eneste barn. Men siden gik det tilbage for familien, og ved folketællingen 1787 var Nicolai Jensen 53 år gammel, ”husmand, aflægs tigger” i et af universitetets huse. Hans kone var 52.

Ifølge ejeren af Yssingbogaard fra 1906 til 1932, Jens Villumsen, efterfulgtes Nicolai Jensen o. 1790 af sin svigersøn **Jørgen Nielsen**. Slægtens historiker siger, at han fik gården i 1799 og boede på den i 1801. Ingen af delene kan være rigtig. I 1801 var Jørgen Nielsen 33 år og ”jordløs husmand” og hans hustru Sara Nicolaisdatter 31 år. De havde 2 børn, Jens på 9, Anna på 6. Desuden havde han sin 67-årige svigermor boende på aftægt.

Vi vender tilbage til Jørgen Nielsen, men skal først løse problemet med gårdmændene mellem Nicolai Jensen og ham.

2. Hans Michelsen

Nicolai Jensen må have afstået gården tidligt, hvis han nogensinde har haft den. Omkring 1775 giftede den unge **Hans Michelsen** sig med enke for 2. gang Johanne Jensdatter på den senere matr.nr 19. I 1787 var han 36 og hun 60, så ægteskabet var af naturlige grunde barnløst. I 1801 var han 48 og hun 76. Hun havde en tjenestepige på 19, og han holdt 2 karle på 27 og 22 og en dreng på 13. Ved udskiftningen af domkirkejorden fik han den mindste domkirkelod på knap 38 tdr. land samlet i en ”blok” ude mod Øde Hastrup. Ved delingen af Lillevangsjorden havde han fået Lillevangs matr.nr. 10, som hurtigt blev afhændet og senere blev en del af Lillevangsgården.

3. Lars Hansen

Inden 1813 var Lars Hansen kommet til gården, som han den 31. januar det år skødede til

4. Peder Hansen 1813-1817

Peder Hansen solgte 1817 arvefæstegården til

5. Jørgen Nielsen 1817-21

Med Jørgen Nielsen får vi fastere grund under fødderne.

Jørgen Nielsen var født 1769 i Ørsted sogn som søn af Niels Andersen og Ane Jørgensdatter. Hans ungdom havde ikke formet sig helt almindeligt.

Som 19-årig blev han på sessionen den 30. april 1789 målt til at være 64 tommer høj – 162½ cm – og taget til et nyoprettet husarregiment.

Den 1. april 1791 var han en af 120 husarer, som blev taget til en nyoprettet ”bosniak-eskadron”, specialryttere udstyret med farverige, ”orientalske” uniformer, sabel, lanse og pistol og med hjemsted i Køge. Omtrent samtidig blev han gift med Sara Nicolaisdatter, født 1771 i Vindinge sogn og datter af Nicolai Jensen og Karen Nielsdatter. Han var altså rigtig nok Nicolai Jensens svigersøn.

Den 30. april 1797 ophørte hans tjenestetid. I mellemtiden havde han sammen med Sara Nicolaisdatter fået de tidligere nævnte børn: Jens, født 1792, og Anna, født 1795, mens efternøleren Elisabeth først kom til verden i 1805.

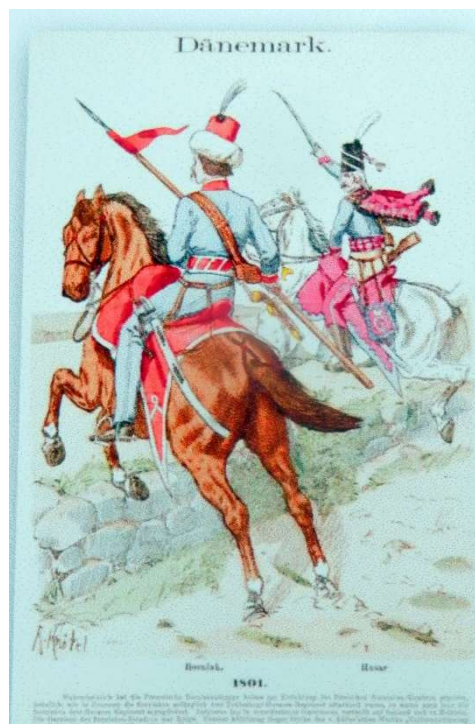
Da var Jørgen Nielsen stadig ”jordløs husmand”, for den 20.12 1799 fik han fæstebrev på et af domkirkens 6 jordløse huse, som lå i landsbyen nær de gårde, husmændene som daglejere skulle betjene. Her boede han 1801 med sin familie.

Men ved udskiftningen, som først afsluttedes **1811**, fik de 6 tidligere jordløse husmænd knap 13 tdr. land til deling, altså et par td. land hver.

Vejen mod gårdmandsstanden fortsatte med køb af parcel nr. 7 af herredsfogedens husmandslodder 2n og 2o på tilsammen 5 tdr. land – en af de mindste. Skødet er dateret den 19.2.1813.

Den 30. oktober **1816** fik Jørgen Nielsen skøde på sit husmandssted, som han købte til ”arvefæste” fra Domkirken. I 1817 nævner han sit ”ejendomshus” med et hartkorn på 1 skp., 3 fjdk., 1½ album, svarende til knap 1/5 td. hartkorn eller omkring 1½ td. land. Han har haft en af de smalle nord-sydgående strimler omkring Østre Vindingevej 196. Og i **1817** købte han så en del af matr.nr. 19 af Peder Hansen.

Hele gården var ansat til 3 tdr., 7 skpr., 3 fjdk., 1 5/9 album, dvs. knap 4 tdr. hartkorn. Ved udskiftningen havde den daværende ejer, Hans Michelsen, som nævnt fået tildelt 37-38 tdr. land som en blok ude mod Øde Hastrup.

Dansk bosniak-rytter fra o. 1800

Jørgen Nielsen købte den 31. januar 1817 gården ved Kærvej og hovedparten af jorden: 2 tdr., 7 skpr., 3 fjdk., 15/9 album, af Peder Hansen for 666 rigsbankdalere, 4 mark – efter statsbankerotten indførtes rigsbankdaleren til den halve værdi af den gamle daler.

Peder Hansen beholdt en parcel på 1 td. hartkorn for sig selv – som Jørgen Nielsen ”på egen bekostning skulle drive og dyrke” - en slags aftægt. Samtidig overtog han Jørgen Nielsens lille husmandssted for 100 rigsbankdalere. Derimod beholdt Jørgen Nielsen sin herredsfogedlod sydpå i sognet,

Begge var nu arvefæstere, dvs. nærmest selvejere, men med forpligtelser overfor Domkirken, først og fremmest en årlig kornafgift. Den skulle betales i penge efter den årlige ”kapitelstakst”, som hedder sådan, fordi den oprindeligt blev fastsat af domkapitlerne. Jørgen Nielsens nye afgift var på 6 tdr., 2 skpr. byg, som efter taksten fra 1816 beløb sig til 76 rbdlr., 54 mark. Desuden forpligtede Jørgen Nielsen sig til at betale Peder Hansens gæld til Domkirken på 300 rbdlr. med en panteobligation.

Gælden har måske været årsag til salget.

Den 6.7.1821 havde Jørgen Nielsen afviklet sin gæld til Peder Hansen.

Gårdens udseende og værdi

”På begæring” af Jørgen Nielsen var der den 20. december 1816 på Ramsø-Tunes herredsting blevet udmeldt to tingmænd til at syne og taksere hans trelængede gård. De 4 tingmænd, som den dag sad i tinget sammen med herredsfoged Bluhme, var Ole Hansen fra Vindinge, Anders Jensen fra Greve, Lars Pedersen fra Kamstrup og Anders Christensen fra Solrød. De to sidste fik tjansen og foretog synet og taksationen den 27. december:

1. Stuelængen (mod nord), 12 fag bygget dels af ege-, dels fyrre-undertømmer, fyrre-overtømmer, klinede vægge og halmtag, fra vestre ende
3 fag til køkken, 1 fag til forstue og skorsten samt bageovn med skur (udbygning), 3 fag til stue, 3 fag til ”ditto stue”, 2 fag til karlekammer, Med loft overalt samt forsynet med døre og vinduer med beslag, vurderet til 480 rbdl.
 2. Den østre længe, som består af 8 fag ”bygget af samme bygning, som næst forrige”, (fra nord 1 fag til foderlade, 3 fag til lo, 3 fag til hølade), vurderet til 240 rbdl.
 3. Den søndre længe, som består af 5 fag, ”bygget af samme bygning, som forrige”, fra øst 3 fag til stald, 2 fag til skærelse (strå med aks og kerner, skåret som hakkelse), vurderet til 150 rbdl.
 4. En brønd, vurderet til 40 rbdl.
 5. ”Den ved stedet beliggende haveplads”, vurderet til 100 rbdl.
 6. Gårdens tilhørende jord i marken, som består af 2 tdr., 7 skpr., 3 fjdk., 1 5/9 album hartkorn, vurderet til 1920 rbdl.
- I alt: 2930 rbdl.

Den 22. juni 1821 solgte Jørgen Nielsen sin gård med besætning, redskaber og indbo til sin svigersøn Peder Jørgensen, f. 6.9.1792 i Gundsømagle. Dagen forinden havde han solgt sit herredsfogedhus til svigersønnen og var altså nu på aftægt sammen med konen.

Jørgen Nielsens aftægt

I skødet betingede Jørgen Nielsen sig en solid aftægt for sig og sin hustru i deres livstid: Af gårdens stuelænges 12 fag skulle Peder Jørgensen indrette 2 fag til stue, 1 fag til køkken med skorsten, 1 fag til kammer og 1 fag til tørvehus. Til deres årlige underhold skulle han levere 2 tdr. rug, 2 td. byg, 2 lispung grønsaltet (frisksaltet) flæsk, 1 lispund ævred smør (særligt holdbart efterårsmør, når kørerne gik på ”ævred”, de afhøstede marker), 4 læs tørv og kornvarer, ”frit formalet og forbagt, efterhånden som det behøves og forlanges, flæsket og smørret leveres ved mortensdagstid og tørvet i rette bjergningstid”.

”Til brug på aftægten udtages fra stedet seng med sengeklæder og linned, kakkelovn og en bryggerskedel samt det øvrige fornødne bohøve, hvilket alt på nær bryggerskedelen tillige med en ko og et får skal tilhøre datteren Lisbeth, efter vor dødelige afgang skal falde tilbage til stedet, imod at dets beboere lader os hæderligen begrave”. Det er ikke helt klart, hvad Lisbeth kan råde over.

”Endvidere besørges den fornødne vask og renlighed for os fra stedet, såvel som til brygning, når forlanges. Så udlægges også til have ved aftægtsboligen 17 alen af bredden fra brønden tværs over haven ned til gården”.

6. Peder Jørgensen (1821-50)

Peder Jørgensen var den 28.12.1817 blevet viet i Vindinge kirke til Jørgen Nielsens datter, Anna Helene Jacobine Jørgensdatter, født i Vindinge og døbt i Vindinge kirke den 5. juli 1795.

Peder Jørgensen var på det tidspunkt ”tjener” hos gårdmand Jesper Olsen på Vindingegård, og Jesper Olsen var forlover for parret sammen med brudgommens far. Endnu mens Peder Jørgensen var ”tjenestekarl” hos Jesper Olsen, fik de den 25.5.1820 deres første barn, Karen Pedersdatter, som blev hjemmedøbt den 28.5. og fremstillet i Vindinge kirke den 25.6.1820. Gårdmand Jesper Olsen var fadder sammen med sognefoged Niels Pedersen på Merringgård.

Peder Jørgensen og Anna Jørgensdatter havde således allerede ved overtagelsen af gården i 1821 en husstand bestående af svigerforældrene på aftægt og den lille Karen. Inden 1832 nåede de at få endnu 3 børn, Ane, f. 29.3.1825, Jørgen, f. 10.12.1827 – begge hjemmedøbt – og Jens, f. 24.2.1830.

Mordbranden 1832

Ved halv 3-tiden natten til den 18. september 1832 udbrød der brand på gården, hvis lo og lader var fulde af korn. Kun takket være en omstrejfer, som havde fået lov at overnatte i stalden, blev familien vækket i tide.

Avisen for Roskilde By og Omegn skrev: *Beboerne vare nær blevne indebrændte. Nøgne måtte de undfly luerne. Disse greb så hurtigt om sig, at anden redning var umulig. Førend folk blev samlet, var nabogården tilhørende Niels Jensen (matr.nr. 14,*

senere Moesgård) tillige antændt, den største del af bohavet blev reddet, men begge gårde nedbrændte aldeles tillige med den hele avl, da alt var hjembragt. Tabet var stort, thi sæd og bohave var slet ikke og bygningerne kun ringe assureret. Beboerne er selvejere og kunne altså ikke vente anden hjælp end goddædigheden selv.

Der blev derfor nedsat en komite til indsamling af *ædelmodige bidrag* bestående af herredsfoged Bluhme, pastor Mathias Ditzel, sognefoged Niels Pedersen fra Merringgård og to andre gårdmænd. Der blev samlet ind både i Roskilde og via Berlingske Tidende i København. Der indkom i alt 343 rigsbankdalere. Af dem fik de to gårdmandsfamilier hver 150 rbdl. Det svarede til, hvad den mindste af Peder Jørgensens længer var blevet vurderet til 16 år tidligere, men de brandlidte familier, *hvis nød er så betydeligen lindret ved de indkomne, ædelmodige bidrag, modtog disse med varm erkjendtlighed og hjertelig taksigelse til deres velgørere.*

Branden var påsat, og den 11. marts 1833 blev Ane Rasmusdatter henrettet på galgebakken ved Himmelev *for begangen mordbrand i Vindinge*. Vi kender ikke hendes motiver, men hendes svoger sagde, hun anstiftede branden i afmagt over egen fattigdom, af misundelse og lyst til hævn over efterfølgerne på gården. Hun har i så fald haft gården sammen med Peder Hansen fra 31.1.1813 til 31.1.1817 – det værste tænkelige tidspunkt at være ny gårdejer på. I januar 1813 indtraf ”statsbankerotten” efterfulgt af en række kriseår for landbruget. Den eneste enkemand ved navn Peder Hansen ved folketællingen 1834 var ”aftægtsmand og daglejer” og boede sammen med 2 andre enkemænd, en enke og 4 ”almisselemmer” i byens fattighus¹.

Peder Jørgensens gård blev aldrig genopført. Dele af jorden blev solgt fra, og resten tog Peder Jørgensen med sig over i den anden side af byen, hvor han overtog en del af matr.nr. 18.

Matr.nr. 18

I slutningen af 1700-tallet hed fæstebonden her **Rasmus Hansen**. Ved folketællingen 1.7.1787 var han 48 år, hans kone Kirsten Jensdatter 42, sønnen Hans 11 og datteren Johanne 8 år. De havde en tjenestekarl på 25 og en tjenestepige på 20.

Da udskiftningen af domkirkens gods afsluttedes i 1811, havde Rasmus Hansen fået en lod hjemme ved gården mod vest og en lod ind mod Reerslev i øst, tilsammen på ca. 62 tdr. land.

Yssingbos ejer fra 1906, Jens Villumsen, fortæller, at Peder Jørgensens gård ved Kærvej (matr.nr. 19) efter branden blev opført i den vestre side af byen. Her lå i forvejen matr.nr. 18, og det er ikke ganske klart, hvordan det gik til.

Det hedder i en sidebemærkning i Ramsøe-Tune herreds pantebog 1857, at det bemærkes, at et stykke jord af matrikel 18 efter fæstebrev af 15. oktober 1826 er bortfæstet til **Nilaus Nielsen**, og at dette består af hartkorn 3 tdr., 7 skpr., 1 fjdk. og 1½ album.

¹ Læs om branden i artiklen på foreningens hjemmeside.

Der blev desværre ikke foretaget folketællinger mellem 1801 og 1834. Den eneste Nilaus Nielsen i folketællingerne var i 1834 54 år, "aftægtsmand og daglejer" og boede i fattighuset sammen med bl.a. den tidligere nævnte Peder Hansen. I 1840 var han 56 år, inderste (dvs. boede til leje) og daglejer, og i 1845 63 år og fattiglem.

Peder Jørgensen tog altså en del af matr.nr. 19 med sig, da han flyttede over i den vestlige del af byen, hvor han samtidig erhvervede sig en del af matr. nr. 18. Hvor meget ved vi fra det skøde, hans enke Anna Jørgensdatter, der sad i uskiftet bo efter hans død 1850, udstedte til deres søn, Jens Pedersen den 16. september 1854. Det omfattede

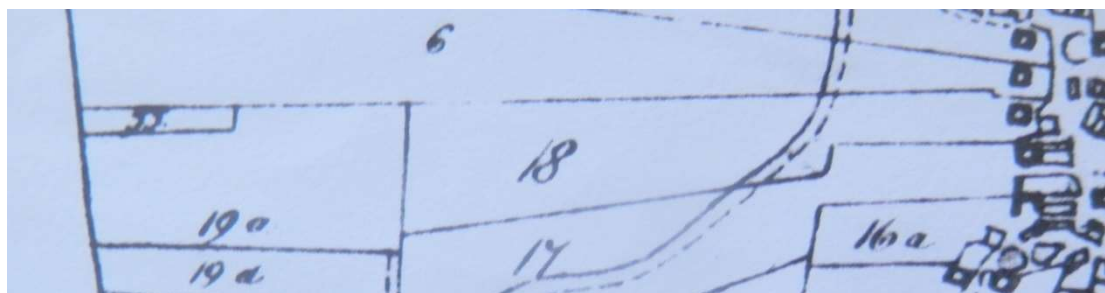
Matr.nr. 2n, hartkorn:	0 td., 2 skpr., 2 fjdk, 2 ¾ album
Matr.nr. 2o, hartkorn:	0 td., 1 skpr., 1 fjdk., 2 1/20 album
Matr.nr. 18a, hartkorn:	3 td., 1 skpr., 1 fjdk., ½ album
Matr.nr. 19a, hartkorn:	2 td., 0 skpr., 0 fjdk., 1 album
Matr.nr. 55, hartkorn:	0 td., 1 skpr., 2 fjdk., 0 album

Matr.nr. 2n & 2o var som nævnt et af herredsfogedhusene, parcel nr. 7 på kun 5 tdr. land, som Jørgen Nielsen fik skøde på den 30. januar 1813. Den 21. juni 1821 skødede han ejendommen videre til svigersønnen Peder Jørgensen.

Dagen efter tilskødede han svigersønnen hovedparcellen af **matr.nr. 19a**. Den figurerer også ovenfor i lidt beskåret tilstand – på dens gamle toft ligger i dag matrikelnumrene 19 e, i, g og f (Kærvej 5, 7, 9 og 11AB).

Den del af matr.nr. 18, som lå mellem gården og den fjerne 19a helt ude ved sognegrænsen fremkom ved en deling af matr.nr. 18. Det nævnes, at matriklen blev delt i to, "hovedparcellen" **matr.nr. 18a**, og 18.b, og den sidste del frasolgtes.

Endelig var tyrejorden, **matr.nr. 55**, på et tidspunkt erhvervet af Jørgen Nielsen. Den var tidligere det sted, hvor byens (eneste) tyr græssede og blev passet på skift af bymændene.

Peder Jørgensens nye gård med matr.nr. 55 (Tyrejorden), 19a og 18(a). Kortet er fra o. 1840, og gården (senere Højgaard) ligger stadig nede i landsbyen på række med nr. 7 (Højvanggaard), 6 (Vesterhøjgaard) og 17 (Lysegaard).

1834 bestod Peder Jørgensens husstand – nu på matr.nr. 18 - af ham selv (42 år) hans kone (39 år) og deres børn: Karen (14 år), Ane (9 år), Jørgen (7 år), Jens (4 år), Niels (1 år) og en plejedatter, Sara Pedersdatter (6 år), som var datter af Anna Jørgensdatters søster Elisabeth. De havde to karle på 21 og 24 år og endelig Jørgen Nielsen og Sara Nicolaisdatter på aftægt, 66 og 64 år.

I **1840** var alle børnene stadig hjemme på gården, og et 7. var kommet til: Peder på 1 år. Drengene var endnu ikke voksne, så der var behov for en karl på 28. Gamle Jørgen Nielsen og Sara Nicolaisdatter levede stadig, men han døde den 21.3.1843.

I **1845** havde den ældste datter Karen forladt hjemmet. Hun var den 8.7.1843 blevet viet i Vindinge kirke til gårdmand og enkemand Knud Nielsen i Snoldelev-Hastrup, som havde 4 børn fra sit første ægteskab og en dreng på 1 år fra sit andet.

Ane på 20 og Jørgen på 18 var hjemme, men Jens Pedersen, der senere overtog gården, var ude at tjene. Drengene Niels og Peder havde i 1841 fået endnu en lillesøster, en ny Sara Pedersdatter, der nu var 4 år. Sara Nicolaisdatter levede endnu, men døde året efter 76 år gammel. Karlen på gården, (der også hed Jens Pedersen), var 33 og gift.

I **1850** var der ikke behov for nogen karl udefra, da både Jørgen på 23, Jens på 20 og Niels på 17 var hjemme. Men Ane var væk, hun var året før blevet viet i Vindinge kirke til ungkarl Jens Hansen i Vindinge. Der var stadig børn på gården, Peder på 11 og Sara på 9 år.

7. Anna Jørgensdatter 1850-54

Den 16.7.1850 døde Peder Jørgensen, 58 år gammel. Anna Jørgensdatter fik den 6.9. amtets bevilling til at sidde i uskiftet bo og havde foreløbig ingen problemer med at drive gården videre sammen med sønnerne. Men det er blevet overvejet grundigt, hvad der senere skulle ske med gården. Både Jørgen på 23 og Jens på 20 var hjemme og ugifte. Hvorfor det blev Jens og ikke Jørgen, som kom til at overtage gården, ved vi ikke, men han var i hvert fald den første, der kunne stille med en ny kone på gården. Han blev den 16.1.1852 i Vindinge kirke viet til Ane Holgersdatter, datter af Holger Pedersen og Birthe Pedersdatter på Vesterhøjgård. Den 16.9.1854 skødede Anna Jørgensdatter gården til ham.

8. Jens Pedersen 1854-1906

Jens Pedersen var 3 år, da han med familien måtte flygte fra den brændende gård i 1832. Han overtog de tidligere nævnte parceller på knap 6 tdr. hartkorn med deres ”nuværende bygninger, avlsredskaber, besætning, avl samt indbo”, sådan som Anna Jørgendatters afdøde mand, Peder Jørgensen, i sin tid havde fået dem tilskødet. Der fragik kun, hvad Jens Pedersen herefter skyldte de øvrige arvinger, og det, Anna i sin rigelige aftægt tog med sig:

De ugifte sønner, Jørgen på 27, Niels på 21 og Peder på 15 skulle hver have 2000 rigsdalere, og Sara Pedersdatter på 13 år 1000 rdl. - ikke fordi hun var mindreårig, men efter den klassiske regel: søsterlod = ½ broderlod. De to svigersønner, gårdmand i Snoldelev-Hastrup Knud Nielsen, gift med Karen, og gårdmand i Vindinge Jens Hansen, gift med Ane, fik hver 500 rdl. i alt ”i vederlag for deres fædrene og mødrene arv”, – ugifte kvinder fik økonomisk ligestilling i 1857, gifte først i 1925. Jens Pedersen havde tidligere fået vederlag for sin arv, men skulle give hver af sine ugifte søskende ”en forsvarlig ko, når de gifter dem”.

Det skete for Jørgens vedkommende i 1858, hvor han blev gift med Anne Katrine Hansdatter.

Niels blev gift med Trine (se foto), men døde 1915 uden livsarvinger. Peder døde i 1921. Sara blev gift med Hans Jensen.

Købsprisen for gården var 8000 rdl., hvortil kom 100 rdl. for de 4 køer og 400 rdl., som var aftægtens kapitalværdi. – Hverken Peder Jørgensen eller Anna Jørgensdatter kunne skrive deres navne selv, men måtte underskrive ”med ført pen”.

Dette prægtige billede må med, selv om det kun viser en bror til gårdens ejer, Jens Pedersen: Niels Pedersen (f. 1833) og hans kone Trine i stiveste puds. Billedet er taget af fotograf Johanne Biering, ”Roskilde/Haslev”. Johanne Biering havde atelier i Haslev til 1894 og i Roskilde 1893-1901. Billedet kan derfor dateres til o. 1893. Niels Pedersen døde 1915, så den datering, som er fulgt med billedet, ”1920”, er helt forkert. Parret døde uden livsarvinger.

Anna Jørgensdatters aftægt

Anna Jørgensdatter ville ikke bo på aftægt på gården, men på matr.nr. 19's gamle toft på østsiden af Kærvej. Gårdspladsen dér skulle af Jens Pedersen snarest sættes i hartkorn og trækkes ud af handelen og ”derefter med husbygning samt alle mine ejendele gå i arv til mine 4 (ugifte) børn: Jørgen, Niels, Peder og Sara”. BBR-oplysningerne på Kærvej 11 (Det gamle forsamlingshus) matr.nr. 19f siger, at huset er opført 1830 – to år før branden. Det tyder på, der har ligget rester af gården, men i hvert fald ikke mere, end at Anna krævede, at ”det hus, der bliver bygget og indrettet på overanmeldte gårdsplads i byen, vedligeholder køberens og efterkommerne forsvarligt”.

Anna stillede sine betingelser ”efter overlæg med min lavværg og min slægt”. Hun kunne som kvinde ikke selv råde for sin økonomi, og som sin ”lavværg” valgte hun sin ældste svigersøn, gårdmand Knud Nielsen i Snoldelev-Hastrup. Hendes anden svigersøn, gårdmand Jens Hansen, Vindinge, blev værg for de umyndige børn. Hendes årlige underhold var: 4 tønder rug, 2 tønder byg, der føres til og fra mølle og foretages efter min fornødenhed, et slagtet lam på 2 lispund (á ca. 8 kg.), et fedt svin

på 6 lispund i siderne foruden hoved ryg og indmad, der medfølger, 2 lispund svinefedt, ½ lispund fedt, et halvt lispund ost samt en kande nymalket mælk daglig ... Sædevarerne leveres halvdelen Påske- og Mortensdag, resten mellem Mikkelsdag og Nytår på anfordring, dog at jeg kan forlange indtil 8 pd. smør om sommeren. - Til brændsel med mere: 4 læs forsvarlige tørv, der frit skæres, røgtes (stilles på højkant og stables i ”røgler” til tørring) og hjemkøres, samt en favn tørt bøgekløvebrænde, frit hjemført, savet og hugget til kakkelovnsbrug, ½ lispund lys, 2 lispund hør og blå sammen og ½ lispund uld. Disse genstande leveres hvert efterår. I penge betales mig årligt 20 rigsdaler med 10 rigsdaler i hver rentetermin. Endvidere besørger min vask og renlighed af køberen, der tillige i min sygdoms- og alderdomstilfælde lønner og bekoster en pige for mig, som jeg selv fæster. Når jeg forlanger det, afgives fra gården forsvarlig befording til mig, dog ikke i så- og høsttiden uden i sygdomstilfælde.”

Ved folketællingen **1855** boede Anna Jørgensdatter som aftægtskone i sit hus med sin yngste datter, Sara på 14 år. I **1860**, da hun selv var 65, havde hun sin ældste søn Jørgen ”Hjulmand” på 35 og hans kone, Anne Katrine Hansdatter på 24 hos sig. I **1870** havde hun igen Sara, der nu var 28 og gift, hos sig. Hun er ikke fundet i folketællingen **1880**, men døde først i 26.5.1887, 91½ år gammel.

Den 23.1.1857 godkendte ”Sjællands stiftsamtmændsskab” ”den foretagne udflytning af gården matr.nr. 19a. Gården blev kun flyttet lidt mod vest, op på toppen af bakken. Men det gav en glimrende udsigt ned over landsbyen – og reddede sammen med vindretningen gården fra at nedbrænde ved den store brand i 1954, som ramte nabogårdene mod nord (Vesterhøjgaard) og mod syd (Lysegaard).

Ved folketællingen **1855** var Jens Pedersen og Ane Holgersdatter begge 25 år gamle og havde to små drenge, Peder på 3 og Ole på 1 år. Jens Pedersens ugifte storebror, Jørgen, var også på gården, ”hjulmand” og 28 år. Desuden var der en karl på 30, en dreng på 12 og en tjenestepige på 23.

Ved folketællingen **1860** var børneflokket på 5: Peder på 8, Ole på 6, Ane på 4, Holger på 3 og Karen på 1 år. Karlen var 21 og de 2 tjenestepiger 33 og 21 år. Den 25.10.1865 fik de endnu en søn på gården, Jens der døde allerede 9.7.1869, 3½ år gammel.

I **1870** var den ældste søn Peder ude at tjene, til gengæld havde børnene fået en lillesøster, Birthe, der nu var 8 år. Tjenestepigen på 16 år var fra Reerslev, og karlen på 33 år hed Jens Villumsen, ikke at forveksle med den senere karl af samme navn, som blev gift med Birthe. Endnu en lillesøster, Inger, født 6.1.1868, døde 16.3.1869 af skarlagensfeber.

I **1880** kaldtes den 50-årige Jens Pedersen sognefoged. Det år var både Peder på 27, Holger på 22, Karen på 20 og Birthe på 18 hjemme. Ole på 25 var muligvis allerede nu gift med Karen Hansdatter fra Dåstrup. Endnu en pige, Inger Marie, født

18.12.1871, var nu 8 år. Med 4 voksne børn hjemme var der ikke brug for tjenestefolk. Men der var plads til et plejebarn, Ole Larsen, på 9 år.

I **1890** var ”gårdejer, husmoder” Ane Holgersdatter på 59 alene hjemme, mens ”gårdejer, husfader” Jens Pedersen var ”midlertidigt fraværende fra sognet”, nemlig i København. Holger på 32 år var den 23.10.1885 blevet viet i Frederiksberg kirke til Anna Henriette Maria Jensen, som døde allerede den 9.2.1887 i Vindinge sogn i barselssengen efter den 13.1 at have født sønnen Jens Heinrich Holger Jensen. Faderen Holger Jensen var ved folketællingen 1890 ”enkemand, søn og medhjælper” hos moderen på gården med ”sønnesøn, født på Frederiksberg” Jens Heinrich på 3 år. Mon ikke vi her har forklaringen på Jens Pedersens ærinde i København? Birthe Jensdatter på 28 var hjemme som ”medhjælp”, og endelig var der en karl fra Greve på 25 år. – Holger blev den 17.7.1894 gift igen i ”Nørrebros Domkirke”, St. Johannes kirke, og fik endnu en søn og tre døtre. Lille Jens Heinrich blev plejebarn hos bedsteforældrene i Vindinge.

Den 28. december 1895 døde Ane Holgersdatter, Ved folketællingen **1901** var Jens Pedersen således enkemand, og familien bestod af den ugifte, 39-årige datter Birthe og plejebarnet, sønnesønnen Jens Heinrich på 14 år. En tjenestepige på 18 og karlen Jens Villumsen på 25 var eneste medhjælp.

1906 nævnes Birthe Jensdatter som Jens Pedersens ”datter og husholder”. Jens Heinrich var ikke længere hjemme på gården, til gengæld var der to ”slægtninge”, Anna Kristine Jensen på 10 år og Valdemar Christoffer Jensen på 8 år. De var børn af Jens Pedersens søn, Holger Jensens andet ægteskab. Valdemar Jensen blev gift med Asta Dyrdal, som enkelte måske husker fra en af de første rundture med foreningen. - Karlene var 24 og 14 år og tjenestepigen 16. – Det år tjente Jens Villumsen hos Rasmus Jensen på Mørbjerggaard. Men kort efter vendte han tilbage, giftede sig med den 14-15 år ældre Birthe Jensdatter i Vindinge kirke den 8.5.1906 efter at have overtaget gården den 1. maj. Herredsfogedlodden 2n og 2o var da solgt fra, men tyrejorden havde Jens Pedersen beholdt.

9. Jens Villumsen 1906-36

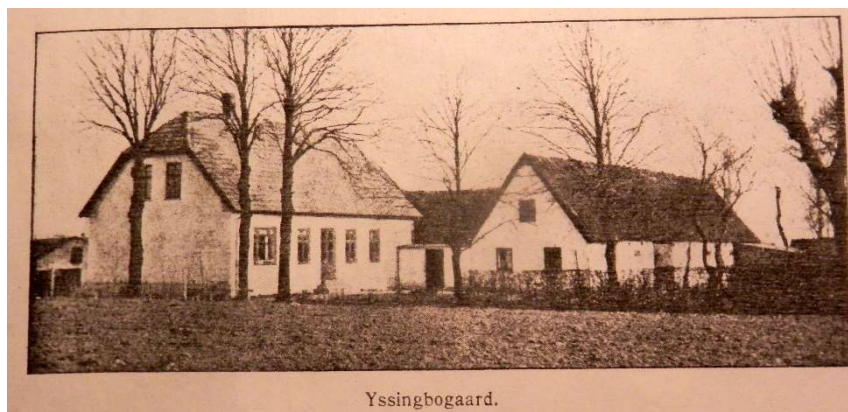
Jens Villumsen var født i Reerslev og søn af arbejdsmand Christian Villumsen fra Vindinge og Karen fra Reerslev.

Til ”Danske gårde” (1918) har Jens Villumsen angivet gårdens hartkorn til 5 tdr., 1 skp., 3 fjdk. og ½ album. Arealet var på 41 tdr. land, ”deraf ager 39½, have og gårdsplads 1½”. ”Der holdes 14 køer, 12 stk. ungvæg og kalve og 2 tyre af rød, dansk race. 3 heste, 2 plage og 3 får. Sidste år solgtes ca. 50 fedesvin”.

Noget af det første, Villumsen foretog sig, var – som mange andre gårdmænd på den tid - at bygge en ny, grundmuret svinestald. I 1915 – siger han selv, BBR siger 1912 - opførte han det endnu eksisterende stuehus i grundmur med cementstenstag på det gamle stuehus’ plads mod nord, men utraditionelt bygget parallelt med sidelængerne

mod øst og vest. Midt for facaden satte han navnet YSSINGBOGAARD efter en lokalitet i vestenden af marken, "Issenboe". De øvrige avlsbygninger stod stadig som stråttækt bindingsværk.

Yssingbogaard set fra nordvest få år efter stuehusets opførelse 1915.

Stuehuset en vinterdag o. 1920.

Ved befolkningstællingen **1911** var Jens Villumsen 35 år, og Birthe "Villumsen, født Jensen" var omkring 50. Ægteskabet forblev barnløst. Gamle "bedstefar, enkemand, forhv. gårdejer, aftægtsmand" Jens Pedersen var nu 86 år. Birthes 2 tjenestepiger var en 16-årig fra Vindinge og en 15-årig fra Roskilde. Karlen var 20 og fra Reerslev.

Jens Villumsen (ejer 1906-36) en vinterdag o. 1920 foran stuehuset i stadstøj med hest. Bemærk tilskuerne i vinduet og det fine udendørstermometer.

Jens Pedersens datter Birthe, f. 1861, gift med karlen på gården Jens Villumsen i 1906, af sine nevøer og niecer kaldt "Faster Birthe". Foto fra 1922.

I 1916 var Jens Pedersen, ”enkemand, aftægtsmand, rentier”, stadig på gården. En ”rentier” er jo en, der lever af sin formue, og der var nu på folketællingsskemaerne sat plads af til, at ligningsmyndighederne kunne anføre indtægts- og formueforhold. Derfor ved vi, at Jens Pedersens formue var angivet til 2000 kr. Hans indkomst var for 1916-17 angivet til 300 kr., hvoraf han skulle betale 6 kr. i skat til kommunen. Manden på gården, Jens Villumsen, havde en formue på 16.000 kr. og en indtægt på 2860 kr. Af den skulle han i skat betale 50,40 kr. til staten og 73,92 kr. til kommunen. Det lyder jo fredssommeligt!
Indkomstskatten afløste i 1903 de gamle hartkornskatter (beskrevet i hjemmesideartiklen ”Hørkærsgaards historie”), og nu skulle alle pålignes skat. Således skulle tjenestekarlen betale 12 kr. til kommunen af sin årsindkomst på 600 kr. Den 15-årige tjenestedrengs og tjenestepigens indkomster nævnes ikke.

Den 21.4.1930 døde Birthe Villumsen, født Jensen, 68 år gammel. Ved folketællingen i november samme år havde Jens Villumsen en husbestyrerinde på 27 år, Johanne Andersen. Forkarlen var 21 og tjenestedrengen 15 år.

10. Peder Harry Løvskov Hansen 1936-48

Løvskov Hansen var født 23.8.1912 i Syv og søn af Jens Hansen. Han var gift med Ingeborg, født Nielsen den 31.3.1916 på Ramsøgaard, Gadstrup, og datter af Niels Peder Nielsen. Det var således unge mennesker, der kom til. Løvskov Hansen havde 1932-33 været på Ollerup Gymnastikhøjskole, grundlagt 1920 af den kendte Niels Buck. Den 23.10.1936 købte han Yssingbogaard af Jens Villumsen for 56.000 kr. Tyrejorden var endnu i behold. Ved folketællingen i efteråret 1940 – besættelsesåret – kaldtes gården stadig ”Yssingbogård”. Eneste medhjælp var en 21-årig mand, født i København.

Løvskov Hansen foretrak at kalde sin gård ”**Højgaard**” og fjernede skiltet med ”Yssingbogaard”. I hele hans periode var der opdyrket ca. 40 tdr. tand.

Som det er almindeligt i gårdbeskrivelserne overgår besætningen på rapportdagen normalt besætningen på overtagelsestidspunktet. Således også her: 1936: 4 heste, 12 køer, 4 stk. ungvæg og 7 svin, o. 1945: 6 heste, 22 køer, 20 stk. ungvæg og 50 svin.

11. Herman Hansen 1948-1956

Den 15.1.1948 fik Herman Hansen skøde på gården for 102.000 kr. I 1952 tog han og hans kone Paula et lån på 50.000 kr. og købte en grå Ferguson traktor for 14.800 kr., en 2-hjulet og en 4-hjulet gummivogn, en såmaskine, en to-furet plov og en harve til traktoren. De 4 heste blev solgt for 200 kr. stykket.

Under den frygtelige brand i 1954, som især gik ud over Vesterhøjgaard og Lysegaard, er Højgaard omtalt i en førstehåndsberetning fra den dramatiske dag: Det er Bent Dahl Jakobsen, der beretter: *Jeg husker jo sådan set, at jeg stod hjemme i gården – i det, der nu hedder Rosenvang 2 – dengang var der ikke noget med*

gadenavne og numre. Jeg stod og var ved at hugge brænde, da jeg så røgen trak op over huset. Nu var det således, at jeg den samme sommer havde været ovre og hjælpe Herman Hansen på "Højgaard" i høsten, og jeg vidste, at han havde 150 svin gående, fordi dem havde jeg selv været med til at passe. Jeg kan huske, at jeg sagde til min mor med det samme: "Hold da kæft, det er hos Herman Hansen, der er 150 svin, så der skal jeg over og være med". Og så styrtede jeg jo selvfølgelig afsted og opdagede, at det ikke var der, det brændte, men ovre hos Oluf Holgersen".

Takket være vindretningen og Højgaards tilbagetrukne placering klarede gården frisag, men helt udenfor fare var den ikke. Ellen Rasmussen fortæller: *Derefter fløj ilden over til "Højgaard", men der var nogle mænd, der var oppe på taget, og andre løb med vand til dem på taget, så det var vådt hele tiden (citatet er fra VLT 1985).*

Herman Hansen var ikke den eneste, der i 1950'erne satsede på svinene. Med "traktoriseringen" og hestenes hurtige forsvinden fra gårdene, blev der nu plads til at producere foder til flere svin. Det krævede blot en omlægning af afgrøderne til mere byg og mindre havre.

Den 18.4.1956 solgte Herman Hansen gården til Cornelius Gjertsen for 200.000 kr.

Luftfoto (1957/58). Højgaard set fra sydvest med det store stuehus fra 1912/15. Vejen ned mod byen ender i Tingvej,

12. Cornelius Gjertsen 1956-2017

Cornelius blev født 1936 på en gård på Amager og voksede op der sammen med sine 2 brødre. Ligesom sin far fik han mellemnavnet Edvard efter bedstefaren. I 1956 blev han og Else gift på Amager, og det purunge par købte Højgaard og kunne med hjælp fra Cornelius forældre betale halvdelen af købesummen, 100.000 kr. kontant. De ville egentlig helst være blevet på Amager, men den stadige udbygning af Kastrup lufthavn krævede mere og mere landbrugsjord, så derfor blev det Vindinge. Her fik de deres to børn, Lisbeth i 1958 og Jan i 1959.

Luftfoto (maj 1957). Højgaard set fra sydøst i retning mod Roskilde. Forrest til venstre Lysegaards nye stuehus og nyanlagte have efter branden 1954. Ved vejen mod Roskilde til højre Højvangaard, og allerøverst i midten Hørkærgaard og til højre Hans Tønnesens ejendom.

Cornelius og Else arbejdede begge fuldtids på gården, hvis 40 tdr. land de drev kvægløst med ca. 50 fedesvin, 4 søer med smågrise og 200 høns. Æggepengene gik til husholdningen og Elses lommepenge.

Den forrige ejer, Herman Hansen, havde kort før overtagelsen fejret sin 60 års fødselsdag, og stuehuset var flot og nyrenoveret. Det samme kunne ikke siges om de gamle stråtekte udlænger. De var i dårlig stand og stråtaget i fare for at blæse af i stormvejr, så det måtte forstærkes med tunge jernredskaber. Til gengæld var

maskinparken fin, og der var brug for den, når der hver tirsdag og fredag skulle køres grøntsager til Grønttorvet.

En del af marken var lagt ud til grøntsager, som Cornelius var vant til at køre til Grønttorvet i København med fra Amager: 5-6 tdr. land med kartofler, 5 tdr. land med hvidkål og en tønde land med rødkål, løg og rødbeder.

Unge Cornelius Gjertsen hjemme på fødegården på Amager, klar til at køre til grønttorvet i København med et læs hvidkål.

Der blev ikke brugt sprøjtemidler, kun kunstgødning (NPK), og alt blev sået og luget ved håndkraft. Cornelius lejede også en td. land ved Naturparken, som åbnede i sommeren 1960. Her blev der sået gulerødder i marts, Cornelius var derfor først med gulerødder på Grønttorvet. De blev revet væk.

En dejlig morgen gik Cornelius og lugede sine gulerødder, da Kristine åbnede et vindue på første sal og tømte natpotten ned i gulerødderne, hvad de næppe havde noget imod.

I 10 år kørte Cornelius på Grønttorvet hver tirsdag og fredag og solgte sine grøntsager. Fra 1966 kunne han nøjes med at køre ind og læsse af i en stor hal i Valby, hvor de 5 faste grønthandlere, han havde aftale med, hentede varerne.

2 gange oplevede Cornelius at blive standset af færdselspolitiet i Rødovre og få bilen vejet. Der var overlæs begge gange, Cornelius havde glemt af regne sin egen vægt med. Første gang var bøden på 500 kr., anden gang på 1000, derefter huskede han det.

Stuehuset 1970.

Stuehuset 1970.

I årene 1970-72 solgte Gjertsen 30 tdr. land af sin jord til grusgravning og brugte pengene til hulrumsisolering af stuehuset og indlæggelse af centralvarme. Gjertsens godt 6 tdr. land mellem gården og volden bliver en del af den nye bebyggelse, Vindinge Vest og er en central del af det udgravningsområde, som har givet Roskilde Museum og Vindinge fornemme gravgaver fra romersk jernalder.

Vi har tidligere fortalt om en af fæstebønderne på matr.nr. 19, Jørgen Nielsen, at han 1789-1797 var i husarregimentet. Den sidste bonde på Højgaard var også i sine unge dage gardehusar og senere næstformand i Roskilde amts gardehusarforening. I den egenskab var Cornelius Gjertsen i 1987 med til at overrække foreningens 50-årsnål til den 93-årige Lauritz Lindorff i Vindinge.

Cornelius Gjertsen bor i dag (2019) på Dronning Sofies Vej 64, 1. sal i Roskilde sammen med sin anden kone, Ingrid Petersen.

Cornelius Gjertsen 2018.

Højgaard med matr.nr. 18a's sidste lille tøndeland (5318 m²) er i dag overtaget af sønnen Jan Gjertsen med firmaadressen Pilekrogen 6.

Højgaard for enden af Pilekrogen 23.3.2019.

Helge Land Hansen
Vindinge Lokalhistoriske Forening 2019